

РОЗДІЛ 5

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.581.11

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.23>

ПРАПОРИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ВІЙСЬКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СИМВОЛІКА ТА МОВНИЙ КОД ПРАПОРІВ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

FLAGS AS ELEMENTS OF MILITARY COMMUNICATION: SYMBOLISM AND LANGUAGE CODE OF FLAGS OF ANCIENT CHINA

Костанда І.О.,

*orcid.org/0000-0002-2144-5421**доктор філологічних наук,**доцент кафедри китайської філології**Київського національного лінгвістичного університету*

Стаття присвячена дослідженню прапорів як комплексного комунікативного явища в межах військової культури Стародавнього Китаю, з особливим акцентом на їхню символіку та мовний код. У рамках міждисциплінарного підходу розглянуто прапори не лише як візуальні маркери, що забезпечували ідентифікацію військових підрозділів, а й як засіб стратегічної комунікації, що відіграв критичну роль в організації бойових дій, управлінні військами та підтриманні дисципліни. Прапори функціонували як інструменти оперативного передавання наказів, забезпечували координацію дій у реальному часі та слугували засобом підтримання бойового порядку в умовах обмеженої доступності вербальної або письмової комунікації. Особлива увага приділена аналізу кольорової гами, геометричних форм та розташування символів на прапорах у контексті традиційної китайської космології, зокрема концепції п'яти елементів (у-сін), яка визначала не лише філософське, а й практичне мислення в царині військової справи. У цьому контексті прапори виступали як носії культурно значущих повідомлень, де кожен елемент був наповнений семантичним навантаженням і виконував функцію специфічного знакового коду. Аналіз такого коду дозволяє виявити глибинні зв'язки між мовними одиницями, термінологічним апаратом, символічним мисленням та організаційною структурою армії. У дослідженні обґрунтовано актуальність вивчення прапорів як елементів мовної системи, що функціонувала в межах специфічної професійної галузі – військової комунікації. Вивчення термінів, пов'язаних із типологією прапорів (сигнальні, командирські, бойові), їх функціональним призначенням та символічним наповненням дозволяє реконструювати окремі аспекти філософсько-світоглядної парадигми, що домінувала у військовому дискурсі Стародавнього Китаю. Таким чином, прапори аналізуються як складові візуально-лінгвістичної системи, що поєднує в собі елементи філософії, культури, мови та військової практики. Колір, форма та положення прапорів розглядалися як знаки, що передавали структуровані семантичні повідомлення в межах бойового дискурсу. Прапори функціонували як візуальна мова, що була співмірною за складністю з вербальною, проте оптимізованою для умов бойових дій. У роботі доведено, що прапори не лише виконували комунікативну функцію, а й сприяли формуванню військової ієрархії, дисципліни та колективної ідентичності. З філологічної точки зору, їхнє вивчення дозволяє розглядати військову комунікацію як семіотичну систему, у якій поєднуються мова, культура та візуальні знаки. Дослідження має теоретичне значення для розуміння альтернативних мовних систем і практичне – для реконструкції історичних форм комунікації й аналізу культурних кодів, що лежали в основі організації давніх армій.

Ключові слова: лексична репрезентація, військові шиккування, давньокитайська мова, метафора, військова термінологія, стратегічне мислення, культурний контекст, філософія війни.

This article explores military flags as a complex communicative phenomenon within the military culture of Ancient China, with particular emphasis on their symbolism and linguistic code. Adopting an interdisciplinary approach, the study examines flags not only as visual markers used to identify military units but also as instruments of strategic communication that played a critical role in the organization of combat operations, troop management, and the maintenance of discipline. Flags functioned as tools for the rapid transmission of commands, facilitated real-time coordination, and helped preserve battlefield order under conditions of limited verbal or written communication. Special attention is given to the analysis of color schemes, geometric shapes, and the arrangement of symbols on flags in the context of traditional Chinese cosmology – particularly the concept of the Five Elements (Wu Xing) – which shaped both philosophical and practical approaches to warfare. In this context, flags are interpreted as carriers of culturally significant messages, with each element bearing semantic weight and serving as part of a specific semiotic code. The analysis of this code reveals deep interconnections between linguistic units, specialized terminology, symbolic thinking, and the organizational structure of the army. The study substantiates the relevance of examining flags as components of a linguistic system functioning within the specialized domain of military communication. The analysis of terminology related to the typology of flags (signal, command,

battle), their functional purposes, and symbolic content enables the reconstruction of key aspects of the philosophical and ideological paradigm that dominated military discourse in Ancient China. Thus, flags are analyzed as components of a visual-linguistic system that integrates elements of philosophy, culture, language, and military practice. The color, shape, and positioning of flags are considered signs conveying structured semantic messages within the framework of the combat discourse. Flags functioned as a visual language comparable in complexity to verbal communication, yet optimized for the conditions of warfare. This study demonstrates that flags not only served a communicative function but also contributed to the formation of military hierarchy, discipline, and collective identity. From a philological perspective, their examination allows military communication to be understood as a semiotic system that unites language, culture, and visual signs. The research holds theoretical significance for the understanding of alternative linguistic systems and practical value for the reconstruction of historical forms of communication and the analysis of cultural codes underlying the organization of ancient armies.

Key words: lexical representation, military formations, Classical Chinese, metaphor, military terminology, strategic thinking, cultural context, philosophy of war.

Вступ. У військових системах різних епох та культур, прапори традиційно виконували не лише функцію ідентифікації, а й слугували важливим інструментом комунікації між підрозділами, а також між командуванням і військами. Особливо значення прапорів проявляється в умовах бойових дій, де точна та оперативна передача наказів є ключовою для успіху операцій. В умовах стародавнього Китаю прапори набули особливого значення, ставши не тільки символами організаційної структури армії, а й елементами стратегічної комунікації, що з'єднували розрізнені частини війська в єдину бойову силу. Сигнальні, бойові та командирські прапори сприяли підтримці бойового порядку та координації дій, а їх кольорова та форма була тісно пов'язана з традиційними філософськими уявленнями, зокрема з концепцією п'яти стихій. Дослідження військових прапорів як форми комунікації має значення з кількох причин:

Розуміння стратегії та тактики. Дослідження прапорів дає можливість краще розуміти стратегію та тактику минулих епох, коли форма комунікації була обмежена. Зокрема, вивчення того, як прапори використовувалися для управління великими арміями, може допомогти в аналізі сучасних методів військового управління та стратегічної комунікації.

Інтерпретація культурних аспектів. Прапори є важливим культурним символом, що відображає філософію, вірування та соціальні структури суспільства, яке їх використовувало. Знання цих аспектів дозволяє краще розуміти взаємодію між культурними традиціями та військовою справою.

Розвиток сучасних форм комунікації. Розгляд стародавніх методів комунікації, таких як використання прапорів, допомагає вивчати еволюцію військових технологій і методів зв'язку, що може бути корисним при розробці нових стратегій комунікації в умовах сучасних бойових дій, де швидкість і точність інформації мають вирішальне.

Дослідження використання прапорів як елементів військової комунікації з філологічної точки зору дозволяє вивчити не лише їх симво-

ліку, але й мовний код, який вони несли в собі. Вивчення термінології, пов'язаної з прапорами, їх функціональними аспектами та значенням у військовому контексті, відкриває нові горизонти для аналізу культурно-філософських традицій китайської військової справи через призму мови. Саме через прапори здійснювався зв'язок між різними частинами армії та командуванням, а тому вони слугують важливим об'єктом для дослідження в контексті комунікаційних процесів, що відбувалися в межах військової культури.

Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю глибшого розуміння ролі комунікації в історії військової справи. Прапори як елементи цієї комунікації не лише виконували практичну функцію передавання інформації, а й були важливим компонентом військової організації та моральної підтримки армії. Вивчення прапорів в контексті філології дозволяє розкрити символічне навантаження, яке несе кожен елемент прапора, а також його роль у розвитку військової мови та термінології, що є важливим аспектом для сучасних досліджень в області військової історії, лінгвістики та культурології.

Предметом дослідження є символіка та функціональні аспекти використання прапорів у військовій комунікації стародавнього Китаю, а також мовний код, закладений в їх термінології та використанні. Об'єктом є прапори як елементи військової культури та комунікації, а також зв'язок між символами на прапорах та практичними завданнями армії в контексті бойових дій.

Новизна дослідження полягає у комплексному підході до вивчення прапорів як елементів військової комунікації, який поєднує аналіз символіки та мовного коду в контексті стародавнього китайського військового мистецтва. Окрім традиційного розгляду функцій прапорів як інструментів сигналізації та організації військових підрозділів, автор пропонує нове трактування їх ролі у формуванні військової мови та філософії через призму термінології та символічних систем, власних китайській культурі.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні знань про взаємозв'язок між символами, мовним кодом та військовою організацією в історії стародавнього Китаю. Дослідження прапорів у контексті військової комунікації дозволяє глибше зрозуміти соціокультурні та філософські основи військової справи. Практичне значення цієї роботи полягає в можливості застосування отриманих знань для аналізу інших військових традицій та розвитку комунікаційних інструментів у сучасному військовому мистецтві, зокрема в аспекті ефективної організації та передачі команд у бойових умовах.

Таким чином, це дослідження є важливим кроком до вивчення символіки, мови та комунікації в історії військових систем, що має як наукове, так і практичне значення для досліджень у галузі філології, військової історії та культурології.

Особливості ведення воєн у Китаї: період використання холодної зброї. Важливе значення для практичного ведення війни у стародавньому Китаї мало бойове шикування або бойовий лад (阵法) – різні способи розміщення та комбінування бойових порядків. Витоки перших бойових шикувань можна простежити ще з мисливських практик у первісному суспільстві.

В епоху Воюючих царств Сунь Бін (孙臆, 382–316 до н.е.) зібрав спадщину колишніх військових традицій, узагальнивши стародавні шикування, що застосовувалися в епоху Весни і Осені (春秋, 722–476 рр. до н.е.), у так звані «десять бойових шикувань» [1, с. 59].

Розвиток бойових шикувань у стародавньому Китаї відображав еволюцію методів ведення війни, обумовлену зміною технологій, озброєння та стратегій. В епоху, коли битви велися із застосуванням холодної зброї, колісниць та піших військ, шикування відігравали вирішальну роль у забезпеченні ефективності та безпеки армій. Однак у різні періоди на полі бою домінували різні типи військ, що визначало особливості тактики та бойових шикувань.

У «Мистецтві війни Сунь Цзи» шикування систематично розділяють на вісім типів: квадратне шикування (方阵), кругле шикування (圓陣), конусоподібне шикування (錐行陣), шикування «гусячий клин» (雁行陣), шикування «гак» (鉤行陣), шикування «чорна завіса» (玄襄陣), розріджене шикування (疏陣), багаторядне шикування (數陣), а також вогняне шикування (火陣) та водне шикування (水陣) [3]. Останні два використовуються лише у особливих умовах. В основному застосовуються квадратні, круглі та конусні види шикування. Конусоподібне шику-

вання (錐行陣) використовується для головного нападу, де найелітніші колісники розміщуються на передньому краї для удару. Кругле шикування (圓陣) використовується для захисту, де колісники розташовуються в центрі. Квадратне шикування (方阵) поєднує в собі обидві функції, колісники розміщуються ззаду, щоб забезпечити достатню товщину шикування та силу для відбиття удару. Розряджене (疏陣) і багаторядне (數陣) шикування – це способи ведення бою піхоти проти колісниць, схожі на пізніші формування розсіяної піхоти, де невеликі групи змішаної піхоти ведуть бій самостійно [8, с. 135]. Такі шикування особливо часто використовувалися царствами У (吳, VIII–V ст. до н.е.) і Чу (楚, VIII–III ст. до н.е.), де колісниць було мало, не тому що вони не могли їх забезпечити, а тому що їх використання було неефективним через щільну мережу водойм, які не підходять для просування колісниць [7]. «Гусячий клин» (雁行陣) – це спеціальне шикування для загонів арбалетників, що має перевагу у збільшенні щільності далекого вогню. Шикування «чорна завіса» (玄襄) та «гак» (鉤行) складніші, і лише добре навчені війська можуть використовувати їх ефективно. Наприклад, у шикування «чорна завіса» арбалетники розміщувалися на передньому плані, потім відступали після стрільби, колісники розташовуються з обох боків, загони «довгі списи» – у центрі, а «довгі алебарди» – позаду, акцентуючи увагу на послідовному натиску. На той час, мабуть, лише держави Вей (魏, 403–223 рр. до н.е.) і Цін (秦, 221–206 рр. до н.е.) могли формувати таку лінію для відбиття ворога [7].

Крім того, існувало безліч інших типів шикувань (陣), таких як «хмарне шикування» (云陣) для стрільби, «шикування оточення ворога» (羸涓陣), «шикування раптової атаки» (圖燧陣) та ін. Усього можна нарахувати щонайменше двадцять різних типів шикувань [10]. Однак перед тим, як провести відповідне шикування війська, спочатку необхідно його впорядкувати, щоб солдати могли діяти за командою: чують барабан (鼓) – атакують, чують гонг (金) – відступають. Також такі команди як «прямий удар» або «обхідний маневр» віддавалися молодшими офіцерами (командирами загонів із двох або п'яти осіб), які стежили за центральним прапором (軍旗) – групою командування, котра часто складалася з самого полководця та людей, відповідальних за подачу сигналів барабанами, гонгами та прапорами.

Роль прапорів у створенні шикувань і бойових діях. Винахід та широке застосування сигнальних прапорів як ключовий інструмент зв'язку

та координації на полі бою став новим етапом у військовій справі. Китайські воєначальники, відомі своїм прагненням до інновацій у військовій справі, розробили систему використання прапорів для передачі наказів і управління військами. Центральним елементом цієї системи був командний прапор (牙旗, яці), під яким розташовувався головнокомандувач. Накази передавалися через прапори командирів підрозділів (将旗, цзянці), які забезпечували точне та оперативне виконання розпоряджень [6]. Ця методологія дозволяла підтримувати високий рівень організованості та злагодженості військ, суттєво посилюючи їхній бойовий потенціал.

Прапори, що застосовувалися в армії, поділялися на кілька функціональних категорій, кожна з яких мала чітке призначення:

1. Сигнальні прапори (联络旗, лянлюці), які служили підтримки зв'язку між різними частинами армії, особливо в умовах маршу. Їх використання ґрунтувалося на принципах давньокитайської теорії п'яти стихій, відповідно до якої кожній стихії відповідав певний колір, що вказував на особливості маршруту чи потенційні загрози:

синій (青, цін) – уособлював стихію дерева та використовувався для позначення лісових перешкод;

червоний (赤, чи) – символізував вогонь та застосовувався для попередження про небезпечні місця, такі як гірські ущелини;

білий (白, бай) – асоціювався з металом і сигналізував про необхідність збору військ для підготовки до битви;

чорний (黑, хей) – представляв воду та сигналізував про наявність боліт чи річок;

жовтий (黄, хуан) – символізував землю і використовувався для вказівки про рівні та безпечні ділянки шляху [6].

2. Бойові прапори (号旗, хаоці) під час боїв виступали як орієнтири для військ, допомагаючи підтримувати бойовий порядок та координувати атаки. За розташуванням прапора командири визначали хід битви, успіхи та втрати своїх підрозділів. Також колірні відмінності прапорів сприяли розрізненню союзних та ворожих військ, що мінімізувало можливість хаосу на полі бою.

3. Прапори шикування (阵旗, чженьці) використовувалися для реалізації тактичних схем, заснованих на астрономічних, географічних та космологічних уявленнях. Прикладом таких схем є так зване «Військове шикування п'яти стихій» (五行军阵, усін цзюньчжень), розроблене ще в епоху Шан (Інь) (商朝, XVIII–XII ст. до н.е.).

Згідно з цією системою, напрямки на полі бою асоціювалися з символічними фігурами: синій дракон (青龙, цінлун) – на сході, червоний фенікс (朱雀, чжуцзюе) – на півдні, білий тигр (白虎, байху) – на заході, а чорний воїн (玄武, сюаньбу) – на півночі [4]. Ці символи визначали розподілення військ та тактичні завдання кожного підрозділу.

4. Прапори командувачів (将旗, цзянці) відігравали ключову роль у координації дій військ та підтримці їхньої організаційної структури. На полі бою армія, як правило, ділилася на п'ять основних частин: авангард, центральний корпус, тил, лівий та правий фланги. Кожна з цих частин позначалася окремим прапором, який не тільки відображав її позицію, а й символізував філософські та космологічні концепції, характерні для китайської культури.

Система командирських прапорів ґрунтувалася на теорії п'яти стихій (五行, усін) і співвідносилася з сторонами світу, кольорами та елементами:

червоний прапор (红, хун) – представляв авангард, орієнтований на південь, який асоціювався з вогнем, що символізується червоним кольором;

жовтий прапор (黄, хуан) – призначений для центрального корпусу, а центр пов'язаний зі стихією землі, що традиційно позначається жовтим кольором;

синій прапор (蓝, лань) – символізував лівий фланг спрямований на схід, що асоціювався із деревом, колір якого – синій;

білий прапор (白, бай) – використовувався для правого флангу, спрямованого на захід, що уособлює метал, колір якого – білий;

чорний прапор (黑, хей) – позначав тил, орієнтований північ, що асоціюється з водою, чийм кольором вважався чорний [2].

Ці прапори, як виконували практичну функцію сигналізації, так й були символами стійкості та порядку. Втрата командирського прапора сприймалася як катастрофічна подія, що загрожувала дезорганізацією всього підрозділу. Тому солдати докладали всіх зусиль захисту цих прапорів, вважаючи їх падіння еквівалентом поразки.

Особливе значення в структурі армії мав прапор командувача (牙旗, яці), який символізував головнокомандувача і його владу. Прапор командувача був найбільшим і найпомітнішим елементом армії. На ньому найчастіше вишивалося ім'я головнокомандувача або символічне зображення, що підкреслює його авторитет. Наприклад, прапори армії знаменитого полководця Юе Фейя прикрашав ієрогліф «岳» (юе), що позначав його ім'я [9]. Перед початком військових кампаній проводилися спеціальні ритуали, спрямовані на вша-

нування цього прапора, що символізувало об'єднання війська та відданість його командувачу. Форма і стиль прапора командувача могли змінюватись в залежності від епохи та конкретного воєначальника, але його значення залишалося незмінним: прапор командувача був центральним елементом бойової системи та символом верховного командування. Його присутність на полі бою вселяла впевненість військам і служила мотивуючим фактором, а його втрата могла стати фатальною для результату битви. Використання прапорів у давньокитайській армії було унікальним інструментом стратегічної комунікації, що поєднує в собі практичну ефективність і глибокий символізм. Система командирських прапорів та прапорів командувача ілюструє високий рівень розвитку військового мистецтва, заснованого на синтезі тактичних вимог та культурно-філософських традицій Китаю. Під час битви місцезнаходження прапора командувача вказувало на місце, де знаходився головнокомандувач. Втрата прапора означала його загибель і могла призвести до розпаду всієї армії.

Таким чином, досвід стародавнього та феодального Китаю показує, що ефективна оборона вимагає не тільки майстерного планування та тактики, а й глибокої соціальної та психологічної підготовки, спрямованої на консолідацію зусиль усіх верств суспільства у періоди криз.

Військові прапори як елемент мовної комунікації. Комунікація – це процес обміну інформацією між двома або більше суб'єктами, який сприяє створенню взаєморозуміння та координації дій. Вона може бути вербальною (усною чи письмовою) або невербальною, включаючи різноманітні знакові системи та символи. Військова комунікація, зокрема, є одним з найбільш важливих елементів ефективної організації та управління підрозділами на полі бою. Вона дозволяє передавати накази, організовувати шиккування та бойові дії, координувати рухи військ і забезпечувати їхню взаємодію навіть у найбільш складних і небезпечних умовах.

Мовна комунікація традиційно асоціюється з використанням звуків, слів та жестів для передачі інформації. Проте, військові прапори можуть також розглядатися як специфічна форма мовної комунікації. У цьому контексті прапори є знаковою системою, де кожен прапор або колір має своє значення, яке передає конкретну інформацію чи наказ. Така комунікація є специфічною мовою, де символи прапорів замінюють слова і дозволяють військовим швидко орієнтуватися в обстановці.

Прапори, як це видно з прикладів, які подано в матеріалі, є основними інструментами зв'язку між частинами армії. Наприклад, сигнальні прапори (联络旗, лянлоці) використовувались для передачі різних повідомлень: синій прапор позначав лісові перешкоди, червоний – небезпечні гірські ущелини, білий – збір військ для підготовки до бою, чорний – болота чи річки, а жовтий – безпечні ділянки шляху [6]. Таким чином, кожен колір прапора передавав конкретне повідомлення, що, в свою чергу, дозволяло військовим ефективно діяти в умовах обмеженої комунікації.

Далі, бойові прапори (号旗, хаоці) використовувались під час боїв для підтримки порядку та координації дій на полі бою, де їхнє місце розташування служило важливим орієнтиром для підрозділів, а зміна прапорів могла сигналізувати про зміну напрямку атак чи оборони. Важливим є те, що ці прапори не тільки передавали інформацію, але й служили маркерами для військ, допомагаючи зберігати розпізнаваність та уникати хаосу в бою. Використання прапорів у військовій справі базується на кількох основних принципах:

Символічне значення. Прапори, як і інші знакові системи, мають глибоке символічне значення. Наприклад, у стародавньому Китаї існувала система шиккування п'яти стихій, де кожна стихія була асоційована з певним кольором і напрямком на полі бою. Синій прапор, символізуючи дерево, позначав схід і вказував на лісові перешкоди, червоний – вогонь, що асоціювався з півднем, і так далі [6]. Це не просто інформація, а й інтерпретація світу через культурні і філософські концепції, що передаються через військові прапори.

Універсальність знаків. Прапори забезпечували чітку і зрозумілу комунікацію для всіх учасників бою, незалежно від їхнього мовного чи культурного фону. Це особливо важливо в умовах багатомовних або мультикультурних армій, де вербальні інструкції можуть бути сприйняті або інтерпретовані по-різному.

Миттєва передача інформації. Прапори дозволяли миттєво передавати інформацію на великих відстанях, навіть коли інші форми комунікації були неможливими або ненадійними. Завдяки сигналам через прапори, командири могли швидко змінювати тактику, подавати накази або організовувати переміщення військ. Це особливо важливо в умовах бою, коли час є критичним. Військова комунікація за допомогою прапорів давала кілька важливих переваг:

Організованість і порядок. Система прапорів допомагає зберігати порядок і організованість, що є основою для ефективної боротьби на

полі бою. Завдяки чітко встановленим правилам використання прапорів, кожен солдат і командир знають, що означають певні сигнали і як на них реагувати.

Захист від хаосу. Прапори дозволяють уникати хаосу на полі бою, де відстані, дим і шум можуть ускладнювати вербальну комунікацію. Прапори виконують функцію орієнтирів і символів, які не можна не помітити і які дають чітке уявлення про поточний стан війська.

Моральна підтримка. Прапори командирів і командувачів, як видно в матеріалі, служили не лише для функціональних цілей, але й мали великий символічний вплив на мораль військ. Наприклад, втрата прапора командувача (牙旗, яці) символізувала поразку і могла призвести до деморалізації всього підрозділу. Прапори були мотивуючим фактором, що допомагало військам триматися разом навіть у складних ситуаціях.

Символізм як основа мовного передавання змістів у військовій системі Стародавнього Китаю та його значення для філології. У дослідженнях мовної комунікації дедалі більше уваги привертають невербальні форми передачі інформації, зокрема в історичних, військових та ритуальних контекстах. Однією з таких форм є система військових прапорів, яка функціонувала як високоефективний канал передачі змісту у бойових умовах. Випадок із давньокитайською армією яскраво демонструє, що військові прапори можуть розглядатися як один із різновидів комунікації, що ґрунтується на символізмі – універсальній властивості мови передавати складні значення через лаконічні знаки.

Символізм як основа комунікації. Основою будь-якої комунікації є система знаків – вербальних чи невербальних – які мають сталі відповідності між формою та змістом. Символи в такій системі виступають як носії значень, що закріплені за ними на основі соціокультурних угод або міфологічних уявлень. В армії Стародавнього Китаю символізм проявлявся через кольори, форми, положення прапорів, а також через їхню відповідність космологічним поняттям. Так, кожен військовий прапор ніс у собі не лише функціональну, а й семантичну й культурну інформацію.

Наприклад, сигнальні прапори (联络旗, лянлоці) використовували кольори, які відповідали п'яти стихіям (усін). Синій означав наявність лісових перешкод (дерево), червоний – попереджав про небезпеки в гірських ущелинах (вогонь), білий сигналізував про збір військ (метал), чорний – про болота або ріки (вода), а жовтий – про

безпечні рівнини (земля). Така система дозволяла миттєво кодувати складну ситуацію в один візуальний сигнал, що розпізнавався на відстані та сприймався миттєво [5, с. 185].

Інший приклад – бойові прапори (号旗, хаоці), які не лише виконували роль орієнтирів на полі бою, але й допомагали розрізнити союзників і ворогів за кольорами. Таким чином, прапори виконували роль візуального «словника» бойового простору, де кожен знак мав фіксоване значення, зрозуміле всім учасникам.

Комунікативна система як основа військової організації. В армії Стародавнього Китаю прапори забезпечували централізовану координацію, що базувалася на принципах символічного позначення. Наприклад, прапори командирів (将旗, цзянці) були кольорово прив'язані до певних частин війська (авангард – червоний, центр – жовтий, лівий фланг – синій, правий – білий, тил – чорний). Відповідність цих кольорів сторонам світу та стихіям свідчить про намагання побудувати армійську структуру не лише на практичних, а й на філософських засадах, де кожен елемент був «знаковим» і «системним».

Це дає підстави говорити, що символічна комунікація через прапори була базовою у функціонуванні давньокитайського війська. Вона дозволяла передавати накази, координувати переміщення, підтримувати бойовий порядок і навіть відновлювати ієрархію в умовах хаосу.

Значення для філологічних досліджень. Для філології подібна форма комунікації є надзвичайно важливою, оскільки:

Розширює межі поняття «мова» – філологія традиційно працює з вербальними текстами, проте вивчення знакових систем (як-от прапорів) вимагає розгляду «мови» як універсальної структури передачі значення, що включає в себе також візуальні, ритуальні та просторові знаки.

Демонструє культурну специфіку комунікації – система прапорів базується на китайській моделі світу (усін, сторони світу, космологія), що робить їх частиною культурного тексту.

Дає матеріал для порівняльної семіотики – аналіз таких форм спілкування дозволяє порівнювати різні символічні системи в межах інших цивілізацій (наприклад, геральдика в Європі чи тотемічні позначення в індіанських культурах).

Допомагає в реконструкції мовленнєвих ситуацій у контексті «мови дії» – філологічний аналіз військових систем може включати прапори як частину ширшого тексту бойових стратегій, де слово, жест і знак взаємодіють у спільному семіотичному просторі.

Висновки. Військові прапори у Стародавньому Китаї являли собою розвинену систему невербальної комунікації, яка забезпечувала оперативну координацію дій, передачу наказів та збереження бойового порядку. Їхнє використання дозволяло армії діяти узгоджено навіть в умовах обмеженої чутності та візуального хаосу на полі бою.

Основою комунікативної ефективності військових прапорів був символізм, що спирався на філософсько-космологічні уявлення китайської культури (зокрема, теорію п'яти стихій). Колір, форма, положення та контекст використання прапора виконували роль знаків, які передавали складні семантичні смисли в лаконічній формі.

Система прапорів функціонувала як універсальна візуальна мова, де кожен знак мав стійке значення, закріплене у військовому та культурному контексті. Це дозволяє трактувати її як форму структурованої комунікації, співмірну за складністю з вербальним мовленням, але оптимізовану для специфічних умов бойових дій.

Комунікація на основі символів у військовому середовищі була базовим елементом організації армії, оскільки забезпечувала не тільки функціональний зв'язок, а й підтримувала дисципліну, ієрархію та ідентичність підрозділів. Символи виступали засобами збереження порядку та без-

перервності командування.

Для філологічних досліджень система військових прапорів є цінним джерелом, що розширює поняття мови як семіотичної системи, у якій символ, контекст і культурна інтерпретація взаємодіють. Аналіз таких форм спілкування вимагає міждисциплінарного підходу, який поєднує лінгвістику, культурологію, семіотику й історію.

Дослідження прапорів як комунікативного явища поглиблює розуміння невербальних мовних систем, що формувалися й функціонували упродовж століть поза межами звичних текстових практик. Таким чином, воно має потенціал для розвитку нових напрямів у філології, зокрема у сфері візуальної та культурної лінгвістики.

Дослідження військових прапорів як символічної форми комунікації має як **теоретичне**, так і **практичне** значення. Теоретично воно поглиблює уявлення про природу мови, демонструючи, що комунікація може бути ефективною поза вербальними засобами – через символи, кольори, просторові орієнтації. Практично – дає інструменти для інтерпретації історичних джерел, реконструкції бойових систем минулого та розуміння культурних кодів, що лежать в основі соціальної організації. Такий аналіз може бути корисним не лише для філологів, а й для істориків, культурологів і фахівців з військової справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sawyer, R. D. *The Seven Military Classics of Ancient China*. New York: Basic Books, 1993. 572 p.
2. 任慧峰. 旗帜与信仰 – 论先秦军旗中所反映出的思想世界. 珞珈史苑. 2011. 第 1. 页 28–41.
3. 孙武. 《孙子兵法》中的战斗队形研究. 军事历史研究. 2005. 第 20(3), 页 45–58.
4. 李伟. 徐达与明朝初期的军事战略. 军事历史研究. 2015. 第 30(2). 页 56–68
5. 李少林, 刘正楠. 中国兵法全书. 北京: 燕山出版社, 2007. 880 页
6. 江南. 古代军旗趣史. 钟山风雨. 2015. 第 3. 页 28–37.
7. 白建钢. 西汉步、骑兵兵种初探. 西北大学学报: 哲学社会科学版. 1986. 第 3. 页 51–56
8. 金玉国. 中国战术史. 北京: 解放军出版社, 2003. 376 页
9. 高丽萍. 岳飞军事思想试探. 暨南学报: 哲学社会科学版. 2011. 第 4. 页 48–55
10. 魏立德. 古代阵形的研究一种假设. 军事历史研究. 1990. 第 4(4). 页 59–67